

УДК 37.013.77:17.022.1

DOI [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-4\(358\)-51-59](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-4(358)-51-59)

Рудічева Наталія Костянтинівна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

докторантка кафедри освітології та інноваційної педагогіки

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди,

м. Харків, Україна.

rudichieva.nataliia@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6490-7854>

ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Зміна ціннісних орієнтирів молодого покоління, його поведінки і діяльності на рівні певних індивідів та соціуму загалом за умови відсутності єдиної об'єднуючої ціннісної основи призвели до падіння вартості людського життя, вакууму в індивідуальній свідомості, антагонізму людини і суспільства.

Поверхові життєві орієнтації, низька моральна культура значно девальвують вироблені століттями духовні цінності. Для покращення ситуації необхідні особистості, в яких має бути поєднано найкращі моральні якості та здібності, що дасть змогу перейти на вищий рівень розвитку суспільства. Система усередненого вибору, що діє в нашій країні, позбавляє найкращі здобутки і особистості подальшого розвитку, і все, що духовно вище, тут найчастіше гине чи деградує (Морозова, 2002, с. 87–88).

Одним із напрямів вирішення зазначеної проблеми є чітке визначення розроблення та запровадження нових стандартів таких відносин, що актуалізує звернення до аксіологічного підходу, адже аксіологія не лише чітко визначає систему цінностей та вимоги до поведінки людини у певній сфері життєдіяльності, але й виявляє специфіку їх реалізації.

Вагоме значення для нашого дослідження мають наукові напрацювання вчених, що стосуються феномену аксіологічної компетентності. Серед теоретичних та методичних розробок проблеми аксіології освітнього простору нашу увагу привертають праці В. Андрущенко (2017), Т. Калюжної (2012), З. Карпенко (2018), В. Крижка (2005), Т. Кузнецової (2012), М. Підлісного (2020), А. Семенової (2016), А. Фурмана (2017) та інших.

Аналізуючи сучасні дослідження, можна зробити висновок, що дослідницька діяльність у галузі вивчення аксіологічної компетентності активізувалась на початку ХХІ століття. Більш детально це поняття науковці досліджували з точки зору:

формування аксіологічної компетентності на уроках історії у середній школі: К. Баханов (2008), Юрій Малієнко (2010), Юлія Малієнко (2018), О. Пометун (2006), А. Федченяк (2013), Г. Фрейман (2006) (як предметна компетентність);

формування аксіологічної компетентності під час підготовки фахівців різних спеціальностей (галузей) у закладах вищої освіти: І. Галян (2017), О. Галян (2017), Л. Примачок (2019), І. Степаненко (2013), Н. Шетеля (2022), Л. Яновська (2021), А. Яновський (2021) та інші.

Водночас у науковій літературі ще не вироблена загально визнана дефініція поняття «аксіологічна компетентність», не досить вивчені структура і функції аксіологічної компетентності особистості. Саме це уповільнює подальші дослідження з цього напрямку, затримує процес розроблення і впровадження психологічних і педагогічних методик розвитку аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Метою статті є аналіз наявних визначень поняття «аксіологічна компетентність», вивчення структури аксіологічної компетентності особистості.

У пошуках методологічних орієнтирів спираємося на концептуальні положення міждисциплінарної науки аксіології як науки про цінності. Крім того, будемо послуговуватись такими теоретичними методами, як контент-аналіз, узагальнення та систематизація інформації з філософської, аксіологічної, психологічної і педагогічної літератури в контексті проблеми, що вивчаємо, для формулювання обґрунтованих наукових положень.

Для здійснення наукового аналізу проблеми формування аксіологічної компетентності важливим є визначення суті ключових понять «компетентність», «аксіологічна компетентність» та характеристика структури аксіологічної компетентності, адже розкриття цих категорій відіграє суттєву роль для визначення педагогічних умов формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку в освітньому процесі ЗЗСО.

Одним із основних завдань сучасної початкової школи є реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі, який має бути спрямований на розвиток і формування предметних, міжпредметних та ключових компетентностей. Крім того, освітній процес у початковій школі має вагомий вплив і на формування загальної компетентності людини у подальшому житті.

Примітним є факт, що останніми роками спостерігається посилення інтересу вчених до питань формування аксіологічної компетентності особистості в українському освітньому просторі.

У Законі України «Про освіту» (2017) зазначено, що метою освіти є «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства» й водночас «формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей». На формування компетентностей звертається увага і у Державному стандарті початкової загальної освіти (2018), компетентність розуміється як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Так, і у ст. 1 Закону України «Про освіту» (2017) компетентність визначена «як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність». Зміст статей Закону «Про освіту» підкреслює важливість та необхідність формування аксіологічної компетентності як одного з результатів освітнього процесу.

На важливості формування аксіологічної компетентності людини в освітньому процесі (через освіту) наголошують вчені і практики В. Андрущенко (2017), В. Рогоза (аксіологічна культура) (2021) та інші.

Саме освіта має вагомий вплив на розвиток і становлення сучасної духовної культури української нації, крім того, є «дієвим механізмом формування і поширення глобальних цінностей, а також має сприяти пошуку компромісів між традиційними національними цінностями і цінностями глобальної культури» (Степаненко, 2013, с. 237).

Вчений В. Рогоза, досліджуючи формування екологічних цінностей, наголошує на необхідності осмислення проблеми ціннісної освіти. Розглядаючи «ціннісну освіту як процес опанування та відтворення особистістю надбань аксіологічної теорії на основі навчання й виховання, перетворювальної діяльності, самовиховання і саморозвитку», дослідник В. Рогоза зазначає, що ціннісна освіта є необхідною і ... складовою частиною освіти, зокрема професійної (Рогоза, 2021, с. 67).

Маючи вагомий «аксіологічний потенціал», освіта має бути відновлена відповідно до сучасних вимог суспільства. І. Степаненко зазначає, що «саме у сфері освіти формуються ключові компетентності особистості, зокрема й аксіологічна» (Степаненко, 2013, с. 11). Для успішного розвитку освіти, як зазначає І. Степаненко, «потрібна їй системна і наскрізна аксіологізація, але із застосуванням нових освітньо-виховних стратегій, спрямованих на розвиток і формування аксіологічної компетентності особистості» (Степаненко, 2013, с. 11).

Аксіологія як філософське вчення про цінності «може розглядатися як методологічна основа нової філософії освіти, оскільки має на меті введення суб'єктів освітнього процесу у світ цінностей і надання ним допомоги у виборі особистісно значущої системи ціннісних орієнтацій» (Листопад, 2013, с. 138).

Аксіологічна компетентність перебуває в полі зору багатьох учених-практиків. У контексті особистісно орієнтованого навчання аксіологічну компетентність досліджував К. Баханов (Баханов, 2008, с. 72). За його визначенням, аксіологічна компетентність – це «вміння давати моральну оцінку людей у певній історичній ситуації» (Баханов, 2008, с. 3, 72; Федчиняк, 2013, с. 19).

О. Пометун слушно підкреслює важливість вміння формулювати версії та оцінки історичного руху й розвитку (Пометун, Фрейман, 2006, с. 77). Вчені О. Пометун, В. Власов, Н. Гупан, розкриваючи поняття «аксіологічна компетентність», на перше місце ставлять не лише вміння «оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визначаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними», а вміння «порівнювати та оцінювати факти і діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських та національних цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих і уразливих питань історії» (Пометун, Власов, Гупан, 2018, с. 131). Крім того, вчені зазначають, що виявлені інтереси, потреби, суперечності в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції й напрями історичного розвитку.

О. Пометун, В. Власов та Н. Гупан (Пометун, Фрейман, 2006; Пометун, Власов, Гупан, 2018) і група науковців, які розробили Концепцію історичної освіти (Концепція, 2009), досліджують формування аксіологічної компетентності як складової частини історичної компетентності. Вчені акцентують увагу на вміннях «формулювати оцінку історичних подій та історичних постатей, суголосну до цінностей та уявлень відповідного часу чи відповідної групи людей» (Пометун, Фрейман, 2006; Пометун, Власов, Гупан, 2018; Концепція, 2009, с. 6).

Дослідник Юрій Малієнко (2010, с. 108), потрактовуючи аксіологічну компетентність як «здатність формувати, висловлювати і захищати власну оцінку на відповідні історичні факти, життєдіяльність людей, важливі процеси епохи», зазначає, що сформованість цієї компетентності матиме вагомий вплив на розвиток особистості з активною життєвою позицією, яка здатна самостійно приймати рішення, брати відповідальність за свої вчинки, співпрацювати в умовах різноманіття гуманістичних цінностей суспільства.

На основі врахування наведених вище міркувань науковців-практиків визначено, що формування аксіологічної компетентності здійснюється як складник предметної компетентності лише упродовж вивчення курсу «Історія України. Всесвітня історія» у 5–9 класах, який має великий «аксіологічний потенціал» (Малієнко, 2018, с. 51).

Вивчаючи визначення педагогів-методистів, дійшли висновку, що аксіологічна компетентність розглянута як вміння давати моральну оцінку людей у історичному просторі (К. Баханов); до цього визначення додається «вміння формулювати версії та оцінки історичного руху й розвитку (О. Пометун); вміння формулювати оцінку історичних подій та історичних постатей, які суголосні цінностям та уявленням відповідного часу чи відповідної групи людей (за Концепцією); «здатність школярів формувати, висловлювати й захищати власну оцінку на відповідні історичні факти, життєдіяльність людей, важливі процеси епохи» (Малієнко, 2010). Цікавою є думка Ю. Малієнка (2010), який наголошує, що формування аксіологічної компетентності – не лише знання та уміння, а й особистісне ставлення учня. Через емоційне забарвлення і виклик певних почуттів відбувається розуміння історичної епохи і подій.

Поряд з цим з'ясовано, що багато сучасних науковців присвячують свої публікації висвітленню різних аспектів формування аксіологічної компетентності у контексті підготовки фахівців у різних галузях. Однак тільки деякі з них визначають власну точку зору щодо визначення суті цього поняття. Так, дослідники Л. Яновська та А. Яновський (2021) у своїй роботі роз-

кривають особливості професійної підготовки майбутнього вчителя історії, підкреслюючи важливість формування аксіологічної компетентності в учнів. Л. Яновська та А. Яновський вказують на те, що підготовка майбутніх учителів історії до формування в учнів аксіологічної компетентності сприяє підготовці їх до творчої діяльності через парадигму гуманістичної освіти та виховання. Науковці зазначають, що сформована аксіологічна компетентність у майбутніх учителів історії – це «система особистих моральних цінностей, що базується на вмінні аналізувати, синтезувати, критично оцінювати історичні факти, події, історичних діячів тощо» (Яновська, Яновський, 2021, с. 257).

Науковці І. Галян та О. Галян, розглядаючи особливості формування аксіологічної компетентності педагогів, потрактовують поняття «аксіологічна компетентність майбутнього педагога» як «наявність індивідуальної здатності (уміння) набувати впродовж усього життєвого шляху аксіознання та інтегрувати його у смислові структури (Галян, Галян, 2017, с. 23). Крім того, вчені наголошують, що становлення аксіологічної компетентності буде успішним за умови звернення до ціннісно-смислових аспектів педагогічної праці.

Вчена Н. Шетеля, наукова робота якої присвячена питанням професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі культури і мистецтв у закладах вищої освіти, аксіологічну компетентність представляє як «сукупність особистих, професійно-педагогічних і соціально-культурних цінностей фахівця, що визначають зміст і характер його цілісно-смислової сфери й засвідчує рівень сформованості аксіологічної культури» (Шетеля, 2022, с. 137). Крім того, Н. Шетеля наголошує, що аксіологічна компетентність постає «як здатність до практичної діяльності на ціннісній основі і системі аксіологічних знань, що засвідчується здатністю розуміти особливості різних ціннісних дискурсів і вмінням здійснювати обґрунтований ціннісний вибір» (Шетеля, 2022, с. 152).

Дослідники А. Бойченко, О. Суоров та О. Школа, розглядаючи питання впровадження здоров'язбережувальних технологій у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, також висвітлюють важливість формування саме аксіологічної компетентності, що, своєю чергою, допоможе зберігати і покращити як фізичне і психологічне, так і духовне здоров'я учнів. Під аксіологічною компетентністю вчені представляють «сукупність особистісних якостей, знань і практичних навичок використання – основних положень аксіології, педагогічних цінностей, професійних цінностей вчителя фізичної культури, а також наявності мотивації майбутнього вчителя до професійної діяльності» (Школа, Бойченко, Суоров, 2019, с. 136).

Як «специфічну готовність» і одночасно «здатність суб'єкта до постійної цілеспрямованої активності зі зміни особистісних рис і поведінкових характеристик, з розвитку та раціонального використання своїх психічних потенціалів» саме таке потрактовування аксіологічної компетентності фахівця з фізичної реабілітації подає Л. Примачок (Примачок, 2019, с. 202). Вчена досліджує рівень сформованості аксіологічної компетентності як один зі структурних компонентів професійної компетентності фахівця з фізичної реабілітації. Упродовж експериментальної роботи Л. Примачок поглиблює визначення поняття «аксіологічна компетентність» і представляє як «сформовану здатність ефективно набувати, закріплювати і контролювати набуті знання, вміння і навички, високий рівень суб'єктивного контролю, самостійне формування вольового настановлення на досягнення значущих результатів» (Примачок, 2019, с. 203). Л. Примачок обґрунтовує аксіологічну компетентність як «особистісне утворення, яке досягається на певних етапах особистого і професійного розвитку і фасилітує успішний розвиток особистості і функціонування фахівця як суб'єкта професійної діяльності» (Примачок, 2019, с. 203).

Поза тим у сучасній філософській літературі аксіологічна компетентність розглядається як здатність сприйняття цінностей і формування власного свідомого ставлення і позиції. Вчена-

філософ І. Степаненко, досліджуючи питання подолання ціннісних розколів в Україні, підкреслює важливість потенціалу саме діалогічної освіти. Дослідниця розглядає формування аксіологічно-комунікативної компетентності особистості як складника ціннісного капіталу суспільства. Поряд з цим поняття «аксіологічна компетентність» представляє як «здатність критично-рефлексивного сприйняття цінностей і вироблення власної, усвідомленої аксіологічної позиції» (Степаненко, 2013, с. 11).

На основі наведених вище міркувань науковців і практиків можемо визначити, що аксіологічна компетентність – це:

– система або сукупність особистісних якостей або цінностей: «система особистих моральних цінностей» (Л. Яновська, А. Яновський); «сукупність особистих, професійно-педагогічних і соціально-культурних цінностей фахівця, що визначають зміст і характер його цілісно-сислової сфери й засвідчує рівень сформованості аксіологічної культури» (Н. Шетеля); сукупність особистісних якостей, знань і практичних навичок використання – основних положень аксіології, педагогічних цінностей, професійних цінностей вчителя фізичної культури, а також наявність мотивації майбутнього вчителя до професійної діяльності» (А. Бойченко, О. Суровов, О. Школа);

– «індивідуальна здатність (уміння) набувати впродовж усього життєвого шляху аксіознання та інтегрувати його у смислові структури (І. Галян, О. Галян); «здатність до практичної діяльності на ціннісній основі і системі аксіологічних знань, що засвідчується здатністю розуміти особливості різних ціннісних дискурсів і вмінням здійснювати обґрунтований ціннісний вибір» (Н. Шетеля); «здатність критично-рефлексивного сприйняття цінностей і вироблення власної, усвідомленої аксіологічної позиції» (І. Степаненко);

– «специфічна готовність» і одночасно «здатність суб'єкта до постійної цілеспрямованої активності зі зміни особистісних рис і поведінкових характеристик, з розвитку та раціонального використання своїх психічних потенціалів» (Л. Примачок).

На підставі проведеного аналізу було сформульоване визначення і розуміння аксіологічної компетентності як складного багатокомпонентного особистісного утворення, що є результатом ціннісної освіти і ґрунтується на теоретичних знаннях та об'єктивних уявленнях про різноманіття гуманістичних цінностей суспільства і світу, що реалізують через уміння, навички й моделі поведінки, які забезпечують успішну життєдіяльність у суспільстві. Подальшого дослідження потребує вивчення особливостей формування аксіологічної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В., Гончаров В., Молодиченко В., Панченко Л. Культура як аксіологічна матриця освіти. Ціннісний дискурс в освіті (у семи книгах). Книга друга. Київ : «МП Леся», 2017. 303 с. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32884/Kultura_iak_aksiolohichna_matrytsia_osvity.pdf?sequence=1 (дата звернення: 13.06.2023).

2. Баханов К. О. Організація особистісно орієнтованого навчання. Порадник молодого вчителя історії. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 159 с.

3. Галян І., Галян О. Особливості розвитку аксіологічної компетентності майбутніх педагогів. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2017. № 2(18). С. 22–27. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-18-2017-6.pdf> (дата звернення: 20.06.2023).

4. Державний стандарт початкової загальної освіти. 2018. URL: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/derj-standart-pochatk-new.pdf> (дата звернення: 21.06.2023).

5. Закон України «Про освіту». 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 13.06.2023).

6. Концепція та програми викладання історії України в школі (проекти) / упоряд. та ред.: Н. Яковенко, Л. Ведмідь; систематизація перебігу дискусій над програмами: Л. Ведмідь. Київ : ВД «Стилос», 2009. URL: [https://uamoderna.com/images/urok-istorii/Concept%20of%20history%20for%20schools_project_\(1\).pdf](https://uamoderna.com/images/urok-istorii/Concept%20of%20history%20for%20schools_project_(1).pdf) (дата звернення: 06.06.2023).

7. Листопад О. А. Аксиологічний і культурологічний підхід до процесу становлення творчої особистості в освіті. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2013. № 110. С. 137–140. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/2425?locale=uk>. (дата звернення: 20.07.2023).

8. Малієнко Ю. Б. Методика компетентісно орієнтованого навчання всесвітньої історії у 7-му класі : методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.

9. Малієнко Ю. Формування емоційно-оціночних суджень учнів на уроках всесвітньої історії. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2010. № 34. С. 107–114. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/34/visnuk_16.pdf. (дата звернення: 27.06.2023).

10. Морозова Л. П. Аспекти формування ціннісного світу сучасної молоді. *Наукові записки НаУКМА. Серія «Філософія та релігієзнавство»*. 2002. Т. 22. Ч. 1. С. 86–91.

11. Пометун О. І., Фрейман Г. О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2006. 328 с.

12. Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.

13. Примачок Л. Л. Експериментальне дослідження стану сформованості професійної компетентності фахівців з фізичної реабілітації зі стажем роботи понад п'ятнадцять років. *Актуальні проблеми психології*. 2019. Вип. 19. Том V. С. 195–208. URL: https://lib.iitta.gov.ua/720178/1/APP_T5_V19.pdf#page=196. (дата звернення: 28.06.2023).

14. Рогоза В. Педагогічні умови формування екологічних цінностей майбутніх учителів природничих наук у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2021. 463 с.

15. Степаненко І. В. Формування комунікативно-прагматичної аксиологічної компетентності як фактор подолання ціннісних розколів в Україні: стратегічні орієнтири освіти для демократизації суспільства. *Постметодика*. 2013. № 5. С. 10–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Postmetodyka_2013_5_5 (дата звернення: 20.07.2023).

16. Федчиняк А. О. Структура аксиологічної компетентності в шкільній історичній освіті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 1(27). С. 190–198. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2826/1/Struktura%20aksiolohichnoi%20kompetentnosti.pdf> (дата звернення: 13.07.2023).

17. Шетеля Н. І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутнього фахівця в галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища закладів вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2022. 463 с.

18. Школа О. М., Бойченко А. В., Суоров О. А. Формування готовності впровадження здоров'язбережувальних технологій у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. № 4 (327), Ч. II. С. 134–142. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-4\(327\)-2-134-142](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-4(327)-2-134-142).

19. Яновська Л. Г., Яновський А. О. Підготовка майбутніх учителів історії до формування в учнів аксиологічної компетентності. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 1 (37), Ч. 1. С. 254–259. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-1-1-39>.

References

1. Andrushchenko, V., Honcharov, V., Molodychenko, V., & Panchenko, L. (2017). *Kultura yak aksiolohichna matrytsia osvity. Tsinnisnyi dyskurs v osviti (u semy knyhakh)* [Culture as an axiological matrix of education. Value discourse in education (in seven books)]. Book two. Kyiv: «MP Lesia» [in Ukrainian].

2. Bakhanov, K. O. (2008). Orhanizatsiia osobystisno oriientovanoho navchannia. Poradnyk molodoho vchytelia istorii [Organization of personally oriented training. Advisor to a young history teacher]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova» [in Ukrainian].

3. Halian, I., & Halian, O. (2017). Osoblyvosti rozvytku aksiolohichnoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv [Features of the development of axiological competence of future teachers]. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of MNU named after V. O. Sukhomlinsky. Psychological sciences*, 2(18), 22–27. Retrieved from <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-18-2017-6.pdf> [in Ukrainian].

4. Derzhavnyi standart pochatkovoï zahalnoi osvity [State standard of elementary school education]. (2018). Retrieved from <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/derj-standart-pochatk-new.pdf> [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»]. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

6. Kontsepsiia ta prohramy vykladannia istorii Ukrainy v shkoli (proekty) [The concept and programs of teaching the history of Ukraine at school (projects)]. (2009). Kyiv: VD «Stylos». Retrieved from [https://uamoderna.com/images/urok-istorii/Concept%20of%20history%20for%20schools_project_\(1\).pdf](https://uamoderna.com/images/urok-istorii/Concept%20of%20history%20for%20schools_project_(1).pdf) [in Ukrainian].

7. Lystopad, O. A. (2013). Aksiolohichni i kulturolohichni pidkhid do protsesu stanovlennia tvorchoi osobystosti v osviti [Axiological and cultural approach to the process of formation of a creative personality in education]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu. Pedahohichni nauky – Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences*, 110, 137–140. Retrieved from <https://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/2425?locale=uk> [in Ukrainian].

8. Maliienko, Yu. B. (2018). Metodyka kompetentnisno oriientovanoho navchannia vsesvitnoi istorii u 7-mu klasi [Methodology of competence-oriented teaching of world history in the 7th grade]. Kyiv: TOV «KONVI PRINT» [in Ukrainian].

9. Maliienko, Y. (2010). Formuvannia emotsiino-otsinochnykh sudzhen uchniv na urokakh vsesvitnoi istorii [The formation of emotional and evaluative judgments of students in world history lessons]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly – Psychological and pedagogical problems of a rural school*, 34, 107–114. Retrieved from https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/34/visnuk_16.pdf [in Ukrainian].

10. Morozova, L. P. (2002). Aspekty formuvannia tsinnisnogo svitu suchasnoi molodi [Aspects of the formation of the value world of modern youth]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Seriiia «Filosofia ta relihiieznavstvo» – Scientific notes of NaUKMA. Series «Philosophy and Religious Studies»*, 22, 1, 86–91 [in Ukrainian].

11. Pometun, O. I., & Freiman, H. O. (2006). Metodyka navchannia istorii v shkoli [Methods of teaching history at school]. Kyiv: Heneza [in Ukrainian].

12. Pometun, O. I., Hupan, N. M., & Vlasov, V. S. (2018). Kompetentnisno oriientovana metodyka navchannia istorii v osnovnii shkoli [Competency-oriented method of teaching history in primary school]. Kyiv: TOV «KONVI PRINT» [in Ukrainian].

13. Prymachok, L. L. (2019). Eksperymentalne doslidzhennia stanu sformovanosti profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv z fizychnoi rehabilitatsii zi stazhem roboty ponad piatnadtsiat rokiv [Experimental study of the state of formation of professional competence of physical rehabilitation specialists with more than fifteen years of work experience]. *Aktualni problemy psykholohii – Actual problems of psychology*, 19, V, 195–208. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/720178/1/APP_T5_V19.pdf#page=196 [in Ukrainian].

14. Rohoza, V. (2021). Pedahohichni umovy formuvannia ekolohichnykh tsinnosteï maibutnikh uchyteliv pryrodnychkykh nauk u protsesi profesiinoi pidhotovky [Pedagogical conditions for the formation of ecological values of future teachers of natural sciences in the process of professional training]. *Candidate's thesis*. Rivne [in Ukrainian].

15. Stepanenko, I. V. (2013). Formuvannia komunikatyvno-prahmatychnoi aksiolohichnoi kompetentnosti yak faktor podolannia tsinnisnykh rozkoliv v Ukraini: stratehichni oriientyry osvity dlia demokratyzatsii suspilstva [The formation of communicative and pragmatic axiological competence as a factor in overcoming value divisions in Ukraine: strategic orientations of education for the democratization of society]. *Postmetodyka – Postmethodology*, 5, 10–15. Retrieved from [http://pano.pl.ua/pm/pdf-1-f-w/PM5_\(114\)_2013.pdf](http://pano.pl.ua/pm/pdf-1-f-w/PM5_(114)_2013.pdf) [in Ukrainian].

16. Fedchyniak, A. O. (2013). Struktura aksiolohichnoi kompetentnosti v shkilnii istorychnii osviti [The structure of axiological competence in school history education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 1(27), 190–198. Retrieved from <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2826/1/Struktura%20aksiolohichnoi%20kompetentnosti.pdf> [in Ukrainian].

17. Shetelia, N. I. (2022). Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnoho fakhivtsia v haluzi kultury i mystetstv v umovakh aksiorozvyvalnoho seredovyshcha zakladiv vyshchoi osvity [Theoretical and methodical principles of professional training of a future specialist in the field of culture and arts in the conditions of axio-developmental environment of higher education institutions]. *Doctor's thesis*. Rivne [in Ukrainian].

18. Shkola, O. M., Boichenko, A. V., & Surovov, O. A. (2019). Formuvannia hotovnosti vprovadzhennia zdoroviazberezhuvalnykh tekhnolohii v protsesi profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv fizychnoi kultury [Formation of readiness for implementation of health-saving technologies in the process of professional and pedagogical training of future teachers of physical culture]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko LNU*, 4 (327), II, 134–142. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-4\(327\)-2-134-142](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-4(327)-2-134-142) [in Ukrainian].

19. Yanovska, L. H., & Yanovskyi, A. O. (2021). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv istorii do formuvannia v uchniv aksiolohichnoi kompetentnosti [Preparation of future history teachers for the formation of axiological competence in students]. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka – Pedagogical sciences: theory and practice*, 1 (1), 254–259. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-1-1-39> [in Ukrainian].

Рудієва Н. К. Формування аксіологічної компетентності як психолого-педагогічна проблема

Розкрито актуальність та необхідність постійного системного аксіологічного підходу в освітньому процесі сучасної системи освіти. Досліджено проблематику формування аксіологічної компетентності з точки зору різноманітних підходів до її вирішення. Зазначено, що сучасне суспільство переживає найбільш небезпечну кризу цінностей, людяності, втрати ідеалів. Представлено вихід з кризи, який можливий через формування і поширення глобальних цінностей як фундаменту людяності.

Зауважено про значне посилення уваги науковців та практиків до виховання сучасної молоді згідно з гуманістичними цінностями суспільства і світу. Акцент зроблено на наявності тісного зв'язку між цінностями і освітою, культурою і освітою, що виявлений у вдосконаленні особистості людини. Наголошено на зростанні значущості ціннісного підходу у сфері освіти, яка спрямована на формування ключових компетентностей особистості, зокрема й аксіологічної.

Проаналізовано погляди вчених на сутність поняття «аксіологічна компетентність». Виявлено, що наявні різні точки зору щодо визначення досліджуваного поняття. З одного боку, поняття «аксіологічна компетентність» представлено як складник предметної історичної компетентності, який має поступово і систематично розвиватись і удосконалюватись упродовж навчання в основній школі. З іншого боку, поняття «аксіологічна компетентність» висвітлено з точки зору складника професійної компетентності у контексті підготовки фахівців у різних галузях. На підставі проведеного аналізу було сформульоване визначення «аксіологічна компе-

тентність», яке розуміємо як складне багатокomпонентне особистісне утворення, що є результатом ціннісної освіти і ґрунтується на теоретичних знаннях та об'єктивних уявленнях про різноманіття гуманістичних цінностей суспільства і світу, що реалізують через уміння, навички й моделі поведінки, які забезпечують успішну життєдіяльність у суспільстві.

Ключові слова: аксіологічна компетентність, освіта, цінності.

Rudichieva N. Formation of axiological competence as a psychological and pedagogical problem

The relevance and necessity of a permanent systemic axiological approach in the educational process of the modern education system is revealed. The problem of formation of axiological competence was studied from the point of view of various approaches to its solution. It is noted that modern society is experiencing the most dangerous crisis of values, humanity, loss of ideals. A way out of the crisis is presented, which is possible through the formation and spread of global values as the foundation of humanity.

A significant increase in the attention of scientists and practitioners to the education of modern youth in accordance with the humanistic values of society and the world was noted. Emphasis is placed on the presence of a close connection between values and education, culture and education, which is revealed in the improvement of a person's personality. Emphasis is placed on the growing significance of the value approach in the field of education, which is aimed at the formation of key competencies of the individual, in particular axiological.

The views of scientists on the essence of the concept of "axiological competence" are analyzed. It was found that there are different points of view regarding the definition of the studied concept. On the one hand, the concept of "axiological competence" is presented as a component of subject historical competence, which should be gradually and systematically developed and improved during primary school education. On the other hand, the concept of "axiological competence" is highlighted from the point of view of a component of professional competence in the context of training specialists in various fields. On the basis of the conducted analysis, the definition of "axiological competence" was formulated, which we understand as a complex multi-component personal education, which is the result of value education and is based on theoretical knowledge and objective ideas about the diversity of humanistic values of society and the world, which are implemented through skills, abilities and models of behaviour that ensure successful life in society.

Key words: axiological competence, education, values.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 27.07.2023 р.

Прийнято до друку 27.10.2023 р.